

Geçenlerde Enver Hoca'nın bir dersinde aklıma gelen bir konu ile başladım, önceleri düşüncem Platon'un toplumu düzeltmek için ilk olarak herşeyi en iyi filozofun bileceğini kanıtlamaya çalışma, sonrada filozofun düşündüğü devlet düzenine insanları çekmek istediğiydi. Oturdum devlet adlı kitabını ve birkaç diğer diyalogunu okudum, fikrim ve kaygım yakın olmakla beraber biraz değişti, okurken gördüklerim ve farkettilerim bazı fikirlerimi değiştirmeme bazı fikirlerimi ise daha güçlü korumama sebep oldu. Girişi daha fazla uzatmadan konuya girmek istiyorum;

Sokrates kendi dönemi Atina'sının ahlaki siyasi durumundan hoşnut değildi. Bunun sebebi Atina halkının hayatını akıllarının değil duygularının kontrol etmesiydi. Yani akılları duygularına değil, duyguları akıllarına hükmediyordu. Haz ve para peşinde koşarak, toplumsal ahlaki durumlara duyguları ile tepki veriyorlardı. Dönem Atina'sının yönetimini ekle!

Dönemin siyasetçileri ve düşünürleri de retorik anlatımı kullanarak insanların duygularına ve duyguları üzerinden de akıllarına hitab ediyorlar ve onları belki de kendileri için çok zararlı ama çekici şeyler yapmaya itiyorlardı. Ve dönemin sanatçıları insanları doğrudan duygularınca hareket etmeye yönlendiriyorlardı. Bu ortamda Sokrates çözümü tek tek insanlarla konuşup onları ikna etmeye çalışmakta bulduğunu sanmıştı. İnsanlarla konuşup onları kendilerinin mantıksal ve akılsal olduğunu sandıkları düşüncelerinin yanlışlığını yine kendi sözlerini kullanarak göstermeye çalışmıştı. Hiç yazılı eser bırakmamıştır çünkü onun tek derdi dönemi Atina'sını kurtarmaktı.

Sokrates'in yaptığı gibi, döneminin duygusal hareket temelli halkına kendilerinin yanlışlığını göstermek tam da onların duygusal hareketleri için bir sebep olmuştur ve yine bu şekilde konuştuğu Anytos küçük düşürülmek olarak algıladığı bu hareket sebebiyle sinirlenmiş ve Menetos'u da kullanarak Sokrates'in idamına yol açmıştır. Belki de Atina insanı bunu küçük düşürülmek olarak almasaydı Sokrates başarılı bile olabilirdi, ama yaptığı hata duygularıyla hareket eden birine akılsallık göstermeye çalışmaktı.

Sokrates'in ölümünden sonra, muhtemelen bu olaydan oldukça etkilenmiş olan Platon, bu konuda hocasıyla aynı fikirlere sahipti. Ama o Sokrates'in idamından sonra muhtemelen Sokrates gibi pratikte, tek tek insanlarla konuşarak bu işin olamayacağını düşünmüş olmalı ki bu işi teorik alana taşımıştır. Bir diğer farkıda tek tek insanların değişken olduğu ve devletin kalıcı olduğu düşüncesi ile artık insanları değil devletin şeklini değiştirmeyi hedeflemesidir. İnsanlar hala biraz duygusal olabilirken (buna ilerde değineceğim) artık devlet matematiksel, akıl devleti olmalıdır. Burada Platon'un Devlet kitabına geçmeden önce, duygu akıl karşıtlığının Platon'un devlet tasarısındaki formunu ele almalıyım. Akıl duygu karşıtlığı Platon'un devlet tasarısında düzen ve düzensizlik olarak belirir. Daha öncede söylediğim gibi Platon'un Devlet'i matematiksel, bunun sebebi Platon'un devletin düzenli olması gerektiğini düşündüğüdür muhtemelen. Örneğin bir çiftçi işini yapması gerekirken oturup bir ağacından elma yemeye başlar ve tadını çok güzel bulduğu için saatlerce orda oturup elma yerse bu düzensiz bir davranıştır çünkü her ne kadar o elmaları yemek istese de o anda işini yapması gerekiyordu. İnsanın duygusal yanını harekete geçiren retorik ve sanat gibi şeyler düzen bozucudurlar buna göre. Düzen konusuna kısaca değindikten sonra Devleti anlatayım daha sonra bu düzen konusuna daha derin gireceğim.

Platon'un devleti devletin her üyesinin kendi doğasına uygun işi üstlenmesi ve onların işlerini doğru düzgün yapmaları üzerine kurulmuştur. Sistemini kısaca açıklarsak, çocuklar küçüklükten devlet tarafından alınacak, belli eğitim/sınamalardan geçirilecek ve bu sınamalardan, devletin bilgeleri tarafından doğalarına uygun olan işe yerleştireceklerdir. Çocukların anne-babaları sanki hayvan çiftleştirilirmişçesine işini iyi yapanlar arasından seçilecek, iyiler iyilerle bol bol çocuk yapacak, kötüler kötülerle mümkün olduğunca az. Devletin hep belli bir sayıda vatandaşı olacak. Kimin kiminle evleneceği ve yaklaşık çiftleşme dönemleri vs gibi kıyakçılık işleri yine bilgeler tarafından ele alınacak. Ve sonuçta insanlar bir makinanın parçalarıymışçasına yerlerine oturtulacaklar. Makinanın doğru dürüst işlemesini sağlayacak olan parçasımda filozof, kral adı altında tamamlayacak. Kral ve ekibi gerektiği zaman yalan söyleyerek, retorik yaparak, sanatı kullanarak insanların duygularının akıllarına hükmetmesini sağlayabilecekler, ve düzeni koruyacaklar. Örneğin

savaşa giden orduları gaza getirmek için müziği kullanmak düzene aykırı değildir.

Platon'un Devlet tasarımının ne olduğunda anlattıktan sonra şimdi düzen konusuna tekrar dönebiliriz. Dediğim gibi Platon Sokrates gibi pratikte insanlarla konuşarak insanları değiştirmektense devlet teorisini değiştirmeye çalışmıştır. Yani bir düzen belirlemeye çalışmıştır. Kendi idealine uygun olanı düzene kabul edip, kendi idealine uygun olmayanları kabul etmemiştir. Ve benim ilk sorunumda burada başladı. İlk olarak şöyle bir ayrımı sunmak istiyorum, saptanabilir düzen ve belirlenmiş düzen. İlk olarak belirlenmiş düzeni bir ele alalım: Belirlenmiş düzen, adıda üzerinde olan bir insanın aklını kullanarak, belli kuralları içerisinde oluşturduğu düzendir. Bunlara örnek olarak Platon'un Devlet'i ve Marx'ın Sosyalizm'i verilebilir. Bunlar insanlara verilmiş düzenlerdir ve insanlardan bu düzenlere uymaları istenir. Belirlenmiş düzeni biraz daha açabilmek için Saptanabilir düzenide anlatmam lazım. Saptanabilir düzen, pratikte gelişen doğal düzendir. Bir grup canlının bir araya getirilmesi, önce karışıklık başlatır ve zamanla bir düzen oluşur, işte bu farkedilebilir, saptanabilir bir düzendir. Örneğin, patikalar, patikalar zaman içerisinde hiç daha önce düşünülmeden, iki nokta arası en rahat yolun deneme yanılma yolu ile bulunup uzun zamanlar kullanılması ile oluşur. Saptanabilir düzen gerçek ve varolan düzendir. Belirlenmiş düzen ise ulaşılmaya çalışılan ve sadece akılda olan düzendir. Gerçekleştirilmeye çalışıldığında düşünülmemiş pek çok ayrıntı ile bozulur ama yine bir düzen kurulur, saptanabilir düzen. Platon bunun farkında değildir, bunun gerçekleşmesinin insanlara bağlı olduğunu söyler. Temelleri bir kere atıldımı insanlar zorlanarak (iyi niyetle) bu düzene oturtulabileceğini düşünür ve hatta bunu gerçekleştirmeyede kalkar ama laertius'un anlattığı belli sebeplerden olmaz. Zaten denseydide olmazdı. Çünkü düşünülenin pratiği düşünüldüğü gibi olmaz, yine olacak olan olur zaten hendrixte haytın bundan ibaret olduğunu söyler ama konuyu dağıtmayalım.

Şimdi içinizden diyebilirsiniz bütün bunlardan banane, allahın 2000 sene önce yaşamış filozofu bi düzen kurmuş, denemiş olmamış, yani? Bende olsam bende sorardım, ama burada bir ilginçlikten bahsederek sanırım olayı bağlayabilirim. Biraz çağımız avrupasından bahsetmek istiyorum. Avrupada bugün insanlar bebek yaştan okullara veriliyor ve daha

küçükten büyüyünce ne olacağı belli oluyor. İnsanlar robotlar gibi sabah dokuz akşam altı işlerine gidiyorlar ve evlerine döndüklerindedey televizyon, bilgisayar vs. gibi kendilerine belirlenmiş bir görüş veren aletlerle sarmalanıyorlar. Sabah kalkabilmek için kahve içip akşam uyuyabilmek için uyku hapi alıyorlar, ve mutlular! İdeologlar, sosyologlar, psikologlar ve pek çok insanbilim insnların nasıl daha yüksek verimde çalıştıklarını ve nasıl makinaya daha çok faydalı olacakları üzerine çalışıyor. Sizcede biraz ilginç değilmi? Sanki Platon'un devlet idealine biraz falza uymuyormu? Akılcı Avrupa yüzyıllardır Platon'un devletini kurmaya çalışmakta acaba? Uymayan yerleri yokmu diyebilirsiniz, hatta pek çok yön gösterebilirsiniz, ama yukarıdada belirttiğim gibi belirlenmiş düzen, doğal değildir ve uygulanmaya çalışıldığında pek çok düşünülmemiş durum ile karşılaşılır, o yüzden mümkün olduğunca belirlenmişe yaklaşılmaya çalışılan bir düzendir. Platon'un belirlenmiş denemiştir ama pek çok yerden patlak vermiş ve bu patlaklar onarılarak yoluna devam etmiştir. Bu yüzyıllardır hatta binyıllardır süren bir plan, belirlenmiş en uyguna doğru, insanları zorlanarak ilerleyen doğal bir düzen oluşmuştur. Platon ve Sokrates arasında bir fark vardır, Sokrates yazılı eser bırakmazken Platon bırakmıştır. Sokrates'in derdi dahada önceden söylediğim gibi kendi dönemiymi ama Platon bence daha büyük birşeyler istiyordu bütün zamanları etkileyecek birşey. Ve istediğini elde ediyormuş gibi gözüküyor bu büyük filozof.

Burada şunu tekrar söylemem lazım banane. Tamam yazık bu insanlara makinanın parçaları gibi mekanik bir hayat yaşıyorlar falan, ama banane' Bana şu ben, toplumum, devletim, bir süreç içerisindeyiz, ABye giriş süreci denen bir süreçteyiz. Ve bu süreç içerisinde bizim devletimiz bu belirlenmişe uygun olmaya zorlanıyor. ABye girmekle bir sorunum yok. Ama eğer gelip yarın benim çocuğuma sen şurada şunu yapacaksın denirse işte o zaman sorun olur, ve bu Abye giriş sürecinde bizden istenendir! Hani şundan yana bir kaygım yok bu belirlenmiş kuran insanların, Platon'un vesairenin herhangi kötü bir niyeti olmadığını düşünüyorum, ama çok sevdiğim bir laf vardır; cehenneme giden yol iyi niyet taşlarıyla örülüdür.